

Echt contact komt met vertrouwen, niet met garanties

DOOR MARTIN SCHRAVESANDE

Martin Schravessande werkte zeven jaar voor het ministerie van OCW, maar kon na een werkdag nooit met zekerheid zeggen of hij nuttig was geweest voor het onderwijs in Nederland. Hij werd docent, eerst in het hbo en daarna in het speciaal onderwijs. Het gevoel nuttig te zijn heeft hij sindsdien nooit meer verloren.

Ik herinner me nog goed mijn eerste keer. Ik zat met Demi op een gammel bankje naast de school. Zij had drie maanden in mijn klas voor thuiszitters voor zich uit zitten staren terwijl ze gummetjes verkrumelde. We hadden op dat bankje zitten praten over wat er nodig was om haar in beweging te krijgen. Niets had zin, alle hulpverlening had ze al geprobeerd, ze wist toch al wat er zou gebeuren als ze weer zou proberen met Engels of geschiedenis te starten. Ze wilde ook geen gitaar leren spelen, geen houten kruk knutselen of mandala's kleuren. We hadden dit gesprek al zo vaak gehad. Demi wilde niets.

Het was een moeilijke dag. Bjorn was bij de dagopening kwaad weggelopen en er hing een soort sluimerende spanning tussen Kira en Jonas in de klas. Ik was moe. Die dag zei ik voor het eerst: "Ik weet het ook niet, Demi. Het is mijn werk, maar ik heb ook het antwoord niet. Ik zou graag iets voor je betekenen, dat wel." Demi zweeg. Er veranderde iets in haar gezicht maar die verandering was zo subtiel dat ik destijds niet kon benoemen wat ik zag. In een poging de spanning wat te breken, verzuchtte ik glimlachend: "Daar zitten we dan. Twee mensen die het niet weten op een bankje naast de school."

Niet erg professioneel van me. Zo leek het alsof er helemaal geen plan achter mijn aanpak voor Demi zat. Misschien was dat ook wel zo. Demi zou boos kunnen worden omdat ik niets voor haar kon doen. Haar ouders konden me voor de voeten werpen dat ik haar niet vooruit hielp. Mijn directeur zou mij kunnen verwijten dat ik de vaardigheden miste om met dit soort leerlingen te werken. Ik zou mezelf kunnen veroordelen omdat ik met al mijn passie om iets te doen voor het welzijn van kinderen geen deuk in een pakje boter kon slaan. Er lag dus een flink pakket aan mogelijke emotionele schade voor mij op de loer.

Doorgaans ben ik niet roekeloos in sociaal contact. Verlegen zelfs. Waarom nam ik dan zo'n risico door Demi te zeggen dat ik het gewoon niet wist? Zoals zo vaak ging ik later pas begrijpen wat ik deed. Er was een instinct dat me vertelde dat de enige manier om werkelijk beweging te krijgen in Demi was om met haar een vertrouwensband op te bouwen. Ergens begreep ik dat bij Demi die vertrouwensband niet zou ontstaan door me groot, professioneel en ongenaakbaar te maken. Zij moest weten dat er een authentiek, kwetsbaar mens naast haar zat op dat gammele bankje, niet een onderwijsrobot.

Eigenlijk klinkt het heel logisch. Onderwijs werkt alleen in een gezonde pedagogische relatie. Zo'n gezonde relatie stoelt op vertrouwen en voor vertrouwen is moed nodig. De grote vraag is: waarom is het zo moeilijk om die moed op te brengen? Zijn we bang voor onze leerlingen? Ja. Natuurlijk zijn we bang voor onze leerlingen. En ik al helemaal. Sommige van mijn leerlingen hebben een verleden van zelfmoordpogingen. Stel dat ze het morgen weer doen en een briefje achterlaten dat school ze ook al geen perspectief bood. Hoe ga ik me dan voelen?

Stel dat een leerling me boos teruggeeft dat ik niks voor hem heb kunnen betekenen, terwijl iets kunnen betekenen voor

leerlingen nu precies is wat mijn leven zin geeft. Hoe voel ik me dan? Hoe voel ik me als ik me kwetsbaar heb opgesteld door een leerling iets over mezelf te vertellen en ik merk dat dit een dag later als grap het schoolplein rond gaat? Natuurlijk ben ik bang. Maar, dat ben ik ook als ik een liefdesrelatie aan ga, een vriendschap sluit of een praatje met een vreemd iemand maak op het station. De angst om gekwetst, belazerd, gekleineerd, genegeerd, buitengesloten of gedumpt te worden is eigen aan elk wezenlijk sociaal contact. Echt contact komt nu eenmaal met vertrouwen, niet met garanties. Dat maakt het ook zo mooi.

Door de werkdruk in het onderwijs gaan we deze moedige vertrouwenstransacties vermijden. We vallen voor de gedachte dat we wel onderwijs kunnen geven zonder onszelf op het spel te zetten. Dat de pedagogische relatie in plaats van tussen twee mensen ook kan bestaan tussen een institutie (school) en een mens (de leerling). Ik geloof niet dat dit kan. Onderwijs is een contactsport en je zet altijd jezelf op het spel. In de zes jaar dat ik nu dagelijks werk met thuiszitters met depressie, trauma en gedragsproblemen ben ik zelden gekwetst of belazerd. Mijn vrouwen is terugbetaald in prachtige pedagogische contacten met opbloeiende kinderen.

Pedagogische moed is niet stoer maar kwetsbaar. Pedagogisch contact is niet routinewijs maar zoekend. Pedagogisch vertrouwen is niet voorwaardelijk, maar breekbaar. En een pedagogische relatie is niet 'professioneel' maar intiem. Het is normaal om aarzelingen te voelen voor je een leerling echt vertrouwen schenkt. En het is al helemaal normaal om daarbij bemoediging van anderen nodig te hebben. Een team dat achter je staat, mensen met wie je samen die moed opbrengt. Maar het is niet normaal om onderwijs te geven zonder echt contact met kinderen. Kinderen ontwikkelen zich in contact met mensen, niet met instituties of professionals.

Terug naar mijn eerste keer. Toen we weer in het lokaal waren besloot ik Demi maar even te laten. Eerlijk gezegd vermeed ik het naar haar te kijken want ik voelde me ongemakkelijk en beschaamd nu ik haar zo openlijk had laten weten dat ik niet wist hoe ik haar kon helpen. Toen ik na een half uur toch een blik in haar richting wierp lag er een geschiedenisboek opengeslagen voor haar. Inmiddels heeft Demi haar havo-diploma gehaald. Misschien had zij haar moed hervonden in mijn uiting van onvermogen, misschien had ze daarin eindelijk ruimte gevoeld voor een eigen beweging. Of misschien gebeurde er iets anders. Ik weet het niet precies, want in waarachtig contact tussen twee mensen schuilt magie. Een magie die we misschien wel nooit helemaal zullen begrijpen maar die we elke dag mogen koesteren. ●

► **Martin Schravessande publiceerde onlangs een boek over zijn werk met thuiszitters: 'De thuiszittersklas' (Uitgeverij Van Gennep) Hij schreef ook een essay in het Nederlands Tijdschrift voor Onderwijsrecht en Onderwijsbeleid, en een drieluik waarin hij onderzoekt wat wezenlijk is aan het pedagogisch contact met de thuiszitters in zijn klas. Kijk op: <https://nivoz.nl/nl/wat-is-pedagogische-moed>**

